

Posudek oponenta na diplomovou práci Terezy Šubrtové: *Přítomnost Sovětské armády v Mladé Boleslavi mezi lety 1968–1991*. Praha: Fakulta humanitních studií UK, 2024, 85 s. + přílohy.

Tereza Šubrtová předkládá k obhajobě diplomovou práci věnovanou problematice soužití civilního obyvatelstva s příslušníky sovětských vojsk dislokovaných v Mladé Boleslavi v letech 1968–1991. Autorka přitom vychází z vlastního orálně-historického výzkumu doplněného o další typy pramenů (např. regionální tisk, archivní materiály apod.), přičemž analyzuje a následně kategorizuje různé reprezentace sovětské armády, jenž se objevují v pamětnické reflexi místních obyvatel. Po teoretické stránce se práce opírá o paradigma post-positivistické orální historie – tj. pozornost je zaměřena především na významy ve smyslu analýzy a interpretace kulturních forem, obsahů a procesů, které se (ne)přímo objevují v jednotlivých narativech. Přiznanou obsahovou inspirací autorky je pak před několika lity vydaná monografie Marie Černé, která se v obecné rovině věnuje právě pobytu sovětských vojsk v Československu po roce 1968.¹

Samotná práce má logickou strukturu, ačkoliv její formální pojetí (tj. názvy kapitol) je spíše atypické. Metodologická kapitola reflektuje použitou metodu orální historie a průběh samotného terénního výzkumu, zmíněny jsou také využitelné koncepty z oblasti historické antropologie a paměťových studií. Velmi stručně jsou pak nastíněny etické aspekty výzkumu (anonymizace). Základní problém celé metodologie (potažmo práce) spatřuji v absenci bližšího seznámení s designem výzkumu, a to zejména v rovině vzorkování. Čtenář/ka se nedozví téměř nic o tom, jaká byla kritéria pro výběr výzkumného vzorku (s výjimkou nutnosti pobývat ve zkoumaném období v Mladé Boleslavi či okolí), ani kdo vlastně byli narátoři/narátorky z hlediska základních sociodemografických ukazatelů (věk, gender, vzdělání, profese apod.). Několik letmých zmínek – pro kontext daného narativu či pasáže – lze nalézt v poznámkách pod čarou. Badatelská reflexivita je podstatná i s ohledem na insiderství autorky, protože z některých úryvků vyplývá, že s některými narátory si tyká, zatímco s jinými nikoliv. Celkový počet narátorů/narátorek, stejně jako uskutečněných rozhovorů, je nicméně možné odvodit pouze ze závěrečného přehledu pramenů, z něhož vyplývá, že autorka – pravděpodobně – nahrála 6 polostrukturovaných rozhovorů, a to celkem se 4 osobami (zřejmě minimálně jedna z nich byla žena), a to v relativně krátkém časovém rozmezí jednoho měsíce. I přes zvolenou anonymizaci považuji takto vágní vymezení vzorku a prakticky nulové informace o něm za velmi nestandardní a pro účely výzkumu v rámci závěrečné kvalifikační práce za nedostatečné.

U obhajoby proto prosím diplomantku o bližší seznámení s plánem výzkumu, způsobem samplingu, počty oslovených potenciálních respondentů a také o důvody, proč nebylo pořízeno

¹ ČERNÁ, Marie. *Sovětská armáda a česká společnost 1968–1991*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR – Karolinum, 2021, 400 s.

rozhovorů více, protože – jak je patrné z empirické části – o saturaci vzorku v tomto případě rozhodně hovořit nelze. Jakkoliv pro kvalitativní výzkum není velikost vzorku rozhodujícím kritériem, přesto bych předpokládal, že při takto nízkém počtu pamětníků a uskutečněných rozhovorů budou stanovena minimálně nějaká konkrétnější kritéria výběru, aby bylo možné zkoumanou problematiku dostatečně zúžit a takto koncipovaný výzkum obhájit.

Empirická část je strukturovaná podle tematických celků, které reflektují jednotlivé aspekty vzájemného soužití zkoumaných skupin a vzhledem ke specifickému členění práce lze její začátek identifikovat podle výskytu první citace z rozhovoru, která se objevuje na s. 23. Předcházející kratší pasáž pak lze považovat za ekvivalent obvyklého historického kontextu. Autorka zpočátku nabízí sevřený syntetický výklad, v němž se po úvodní kontextuální části prolínají orálně-historické rozhovory s dalšími prameny a interpretačními postřehy. Postupně však z neznámého důvodu tento funkční a logický způsob opouští a přechází převážně k sumarizaci obecných informací, které předtím či potom doplňuje jednotlivými úryvky, a to zpravidla v podobě citací ze všech uskutečněných rozhovorů, což je způsob, který nepovažuji za úplně šťastný. Ve výsledku se tak empirická část mění v lepším případě v pouhou deskriptivní analýzu, zatímco v tom horším představuje jen výčet citací, nikoliv jejich promyšlenou interpretaci (viz zejména kapitola o „Obchodování a kšeftování“, s. 51–57). Je to určitě škoda, protože jinak se v textu – byť eklekticky – objevují některé zajímavé interpretační postřehy odkazující na různé teoretické koncepty z oblasti historické antropologie, folkloristiky, kulturní historie, paměťových studií, teorií totalitarismu apod. Přestože v mnoha případech jde opět spíše jen o upozornění na relevantní teoretický rámec, než o snahu aplikovat je na daný narativ.

Osobně se domnívám, že nemožnost hlubší interpretace je zapříčiněna třemi – vzájemně se ovlivňujícími – faktory: nedostatečným terénním výzkumem (či jeho reflexí), absencí promyšleného vzorkování (kritéria pro výběr narátorů/narátorek) a také rezignace na časovou osu (tj. společenský rámec a jeho proměna ve zkoumaném období více než dvaceti let). Konečně, jako (ne/vědomě) svazující se pak jeví „vzorová“ práce Černé, na níž autorka odkazuje téměř neustále a zpravidla pouze potvrzuje její teze namísto nějaké polemiky, čímž se vytrácí v úvodu nastíněná (a sympatická) snaha využít přednosti mikrohistorického přístupu k vyplnění mezery ve výzkumu Černé (tj. absence pamětnických reflexí).

V této souvislosti prosím diplomantku, aby se u obhajoby pokusila komparovat vlastní závěry se závěry Černé, a to zejména s důrazem na odlišnosti, protože – i přes v úvodu zmiňovaná specifika („sousedkost“) sovětské přítomnosti v Mladé Boleslavi oproti posádkám, které zkoumala Černá – závěry obou výzkumů se zdají být víceméně totožné. Kvalitu předloženého textu nicméně významně zvyšuje závěrečná interpretační část a samotný závěr (tj. s. 80–83), v němž autorka postuluje tezi o kultuře okupace a jejích různých zdrojích (včetně národnostních stereotypů, urban legends apod.).

Po formální stránce bohužel práce vykazuje obvyklé nedostatky. Objevují se zde pravopisné chyby, chybná interpunkce a místy nepřesné formulace (tj. krkolonné věty). Text by si tedy určitě zasloužil důkladnější jazykovou a stylistickou korekturu.

Celkově mám tak z práce spíše rozporuplné pocity. Nepochybně se jedná o zajímavý a originální příspěvek ke zkoumané problematice, nicméně autorce se podle mého názoru nepodařilo dostatečně naplnit potenciál výzkumu, přičemž pomyslným kamenem úrazu se v tomto případě stal zejména jeho design. I přes některé výše uvedené nedostatky je však zřejmé, že autorka dostatečně prokázala schopnost uskutečnit vlastní terénní výzkum, získané prameny analyzovat a zasadit do kontextu relevantních antropologických teorií.

Diplomovou práci Terezy Šubrtové proto **doporučuji k obhajobě a navrhuji její hodnocení známkou 2 („velmi dobře“)**.

V Praze, dne 25. 8. 2024

Mgr. Jiří Hlaváček, Ph.D.